

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจของพื้นที่วิจัย 2) สร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นของพื้นที่วิจัยโดยใช้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นกลไกหลัก 3) ผลิตหนังสือบันทึกชุมชนทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยมีส่วนร่วมของเครือข่ายเยาวชน และ 4) ถอดบทเรียนและสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

คณะผู้วิจัยทำการศึกษาวิจัยใน 2 พื้นที่ ได้แก่ ชุมชนบ้านโป่งขาก และชุมชนบ้านส้มป่อย ต.แม่สัน อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง เครื่องมือในการเก็บข้อมูล ประกอบด้วย การสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์เอกสาร กลุ่มเป้าหมายในการศึกษา ได้แก่ แกนนำชุมชน แกนนำเยาวชนและสมาชิกเครือข่ายเยาวชน ผู้อาวุโสในชุมชน และผู้ปกครองเยาวชน รวมทั้งสิ้น 116 คน

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านโป่งขากเป็นชุมชนที่สืบเชื้อสายมาจากชนเผ่าลัวะ ความเป็นชุมชนเครือญาติที่เหนียวแน่น เคารพผู้สูงอายุและผู้นำ ลักษณะเด่นทางอัตลักษณ์คือการใช้ภาษาพื้นบ้าน ปัจจุบันคนในชุมชนเพศชายส่วนหนึ่งออกไปค้าแรงงานในต่างประเทศ ชุมชนบ้านส้มป่อยเป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน มีการรวมตัวของคนบางส่วนเพื่อก่อตั้งเป็นเครือข่ายทางวัฒนธรรม ยังคงมีลักษณะเป็นชุมชนเครือญาติ ถึงแม้ว่าจะมีอัตราการแต่งงานเข้าของคนต่างชุมชนสูง คนโดยมากของทั้งชุมชนบ้านโป่งขากและชุมชนบ้านส้มป่อยจัดว่ามีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลางค่อนข้างต่ำ โดยมากประกอบอาชีพทางการเกษตร

การสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนบ้านโป่งขาก คณะผู้วิจัยใช้กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ผ่านการทำกิจกรรมเวทีชุมชน 2 ครั้ง และกิจกรรมค่ายเยาวชน 8 ค่าย ได้ผลลัพธ์เป็นหนังสือบันทึกชุมชนทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่น และการแสดงละครเวทีตำนานชื่อหมู่บ้านของเครือข่ายเยาวชนบ้านโป่งขาก

การสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ชุมชนบ้านส้มป่อยประกอบด้วยวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ของสื่อบุคคลในท้องถิ่นซึ่งเน้นใช้จิตวิทยการเรียนรู้สำหรับเด็ก เน้นการเรียนรู้ตามอัธยาศัยและการลงมือกระทำ และส่งเสริมกิจกรรมกระตุ้นการมีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมการฝึกซ้อม กิจกรรมการแข่งขัน และกิจกรรมการไหว้ครูประจำปี

แบบจำลองการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ต้องมีปัจจัยจำเป็น (necessary factor) ในระยะก่อตั้ง 6 ประการ คือ 1) ใช้ทุนวัฒนธรรมและทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน 2) ใช้สื่อบุคคลภายในชุมชน 3) การมีส่วนร่วมของผู้ใหญ่และเยาวชน 4) การปรับประยุกต์ใช้องค์ความรู้จากภายในและภายนอกชุมชน 5) มีพื้นที่สาธารณะ และ 6) มีการใช้สื่อแบบผสมผสาน ทั้งสื่อสมัยใหม่และสื่อพื้นบ้าน โดยเน้นสื่อกิจกรรม เครือข่ายเยาวชนระยะเติบโตเข้มแข็งจะต้องประกอบไปด้วยปัจจัยจำเป็น 6 ประการ คือ 1) คนในชุมชนแสดงบทบาทนำในการบริหารจัดการเครือข่าย 2) สื่อบุคคลในชุมชนได้รับการพัฒนาศักยภาพในการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง 3) สัดส่วนของเยาวชนในเครือข่ายมีความสมดุล 4) เครือข่ายมีเรื่องเล่าและความทรงจำร่วม 5) เยาวชนที่เป็นสมาชิกยกระดับการมีส่วนร่วมไปสู่การร่วมบริหารจัดการเครือข่าย 6) พื้นที่สาธารณะต้องเปิดกว้างสำหรับการมีส่วนร่วมของเยาวชนให้มากที่สุด มีเงื่อนไขน้อยที่สุด